

PEDAGOGIK TEXNIKA HAQIDA TUSHUNCHA, PEDAGOGIK TEXNIKANI SHAKLLANTIRISH USHLARI

REJA:

1. Pedagogik texnika haqida tushuncha.
2. O'qituvchining tashqi qiyofasi va hissiyotini boshqarishi.
2. Gapirish texnikasi.
3. Pedagogik texnikani egallash yo'llari.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar.

Pedagogik texnika, tashqi qiyofa, hissiyot, mimika, pantomimika, texnologiya, asab tizimi, gapirish texnikasi, talaffuz, nafas olish, tovush maromi.

Mavzuga oid muammolar:

1. Pedagogik texnikaning pedagogik mahoratga erishishdagi ahamiyatini tahlil qiling. O'qituvchi faoliyatida tana harakatining, yuz harakatining, gapirish texnikasining va o'qituvchining hissiyotini jilovlay olishning ahamiyatini ko'rsating. SHularning orasida eng ahamiyatlisini aniqlang va nima sababdan shunday xulosaga kelganingizni izohlang.
2. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlarini o'rganib chiqing. Siz pedagogning faoliyatida qay birini ustun deb hisoblaysiz?
3. Pedagogik texnika ikki asosiy guruhga ajratiladi. Har ikkala guruhga doir ko'nikmalarni bir-biri bilan taqqoslang. Ular o'rtasidagi bog'liqlikni va farqni ajratib ko'rsating.

1-savol bo'yicha darsning maqsadi:

1. Talabalarga pedagogik texnika haqida umumiy tushunchalarni va qoidalarni bayon etish.
2. Pedagogik texnikaning o'qituvchilik faoliyatidagi o'rnini ko'rsatib berish.
3. Pedagogik texnikani egallashga qiziqish uyg'otish.
4. Pedagogik texnika elementlarini muntazam mashq qilib borishga odatlantirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Pedagogik texnikaning mohiyati va o'qituvchi faoliyatidagi ahamiyatini so'zlab beradi.
2. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlarini guruhlashtiradi.
3. Pedagogik texnikani tarkib toptirishda malakalar hosil qilishni dalillaydi.

1-savol bayoni:

Pedagogik texnika o'qituvchi faoliyatining ichki mohiyati bilan tashqi ko'rinishini birlashtiruvchi vositadir.

Boshqacha qilib aytganda, o'quvchi bilan muloqotda bo'lishning usullari va vositalarining yig'indisidir. Bular o'qituvchiga murakkab va nozik pedagogik vazifalarni hal qilish imkonini beradi.

Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlarini 2 guruhga bo'lish mumkin:

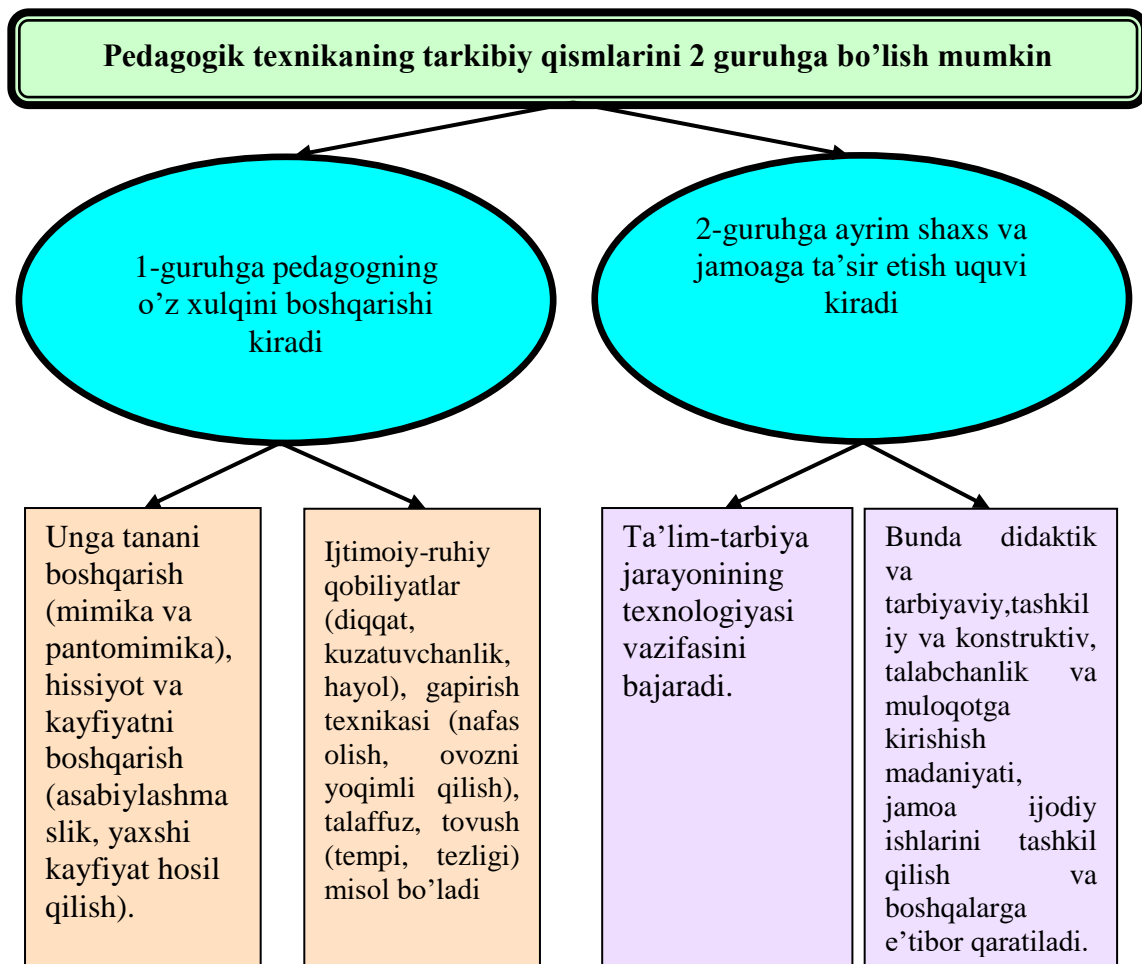
1-guruhga pedagogning o'z xulqini boshqarishi kiradi. Unga tanani boshqarish (mimika va pantomimika), hissiyot va kayfiyatni boshqarish (asabiylashmaslik, yaxshi kayfiyat hosil qilish), ijtimoiy-ruhiy qobiliyatlar (dikkat, kuzatuvchanlik, xayol), gapirish texnikasi (nafas olish, ovozni yoqimli qilish, talaffuz, tovush (tempi) tezligi) misol bo'ladi.

2-guruhga ayrim shaxs va jamoaga ta'sir etish uquvi kiradi. Ta'lim-tarbiya jarayonining texnologiyasi vazifasini bajaradi. Bunda didaktik va tarbiyaviy, tashkiliy va konstruktiv, talabchanlik va muloqotga kirishish madaniyati, jamoa ijodiy ishlarini tashkil qilish va boshqalarga e'tibor qaratiladi.

Pedagogik texnika shakllanishi shaxsning unchalik payqab bo'lmas sifatlariga ham rivojlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi. CHunonchi, nutqning ifodali, savodli, sof bo'lishi ustida ishlash fikrlashning ravon bo'lishiga ta'sir qiladi. Psixik faoliyatni mustaqil tartibga solish usullarini egallash fe'l-atvorda bo'lgan hissiy vazminlikning rivojlanishiga olib keladi.

Nazorat savollari:

1. Pedagogik texnika tushunchasining mohiyatini o'rganish.
2. Pedagogik texnikaning o'qituvchi faoliyatidagi ahamiyatini aytib bering.
3. Pedagogik texnikaning tarkibiy qismlarini o'rganib, bir-biri bilan taqqoslang.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Tashqi qiyofa va hissiyotni boshqarishni tushuntiradi.
2. Yuz harakati, gavdani tutish va boshqarish hamda tovush texnikasini izohlaydi.
3. O'qituvchi tashqi qiyofasi va hissiyotining o'quvchilar ta'lim-tarbiya olishlaridagi ahamiyatini baholaydi.

2-savol bayoni:

Murabbiyning tashqi qiyofasi, turli holatlarda o'zini tutishi, his-hayajonini boshqarishi yoshlarning ta'lim va tarbiya olishlarida ulkan ahamiyatga ega.

O'qituvchining tashqi qiyofasi deganda, uning tana tuzilishi, qaddi-qomati, bo'y-basti bilan bir qatorda, gavdasini tutishi, kiyinishi, shaxsiy gigiena qoidalariga amal qilishi, harakatlari, yurish-turishi tushuniladi. Bunda yuz harakatlarning ta'sirchanligi, gavda va ayrim a'zolarining o'zaro muvofiq harakatlanishi, gapirganda so'z va harakatning uyg'unligi e'tibordan chetda qolmasligi kerak.

O'qituvchining tashqi qiyofasida mavjud bo'lgan hamma narsa bir maqsadga qaratilishi, ya'ni yoshlarning komil inson bo'lib shakllanishiga yo'naltirilishi zarur.

O'qituvchining tashqi qiyofasi, ochiq chehrasi, g'ayrat-shijoati, ruhan tetikligi, so'z va harakatlarning chuqur o'ylab bajarilishi, hech qachon o'zini «yo'qotib» qo'ymasligi, har qanday sharoitda o'zini munosib tutishi bilan yanada ta'sirchanroq bo'ladi.

Hissiy holatni boshqarish.

Har bir inson o'ziga xos hissiy xususiyatlarga ega bo'lib, u sharoitga qarab ichki va tashqi omillarning ta'sirida o'zgarib turadi. Bu bir tomondan individual-ruhiy imkoniyatlarga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan o'z-o'ziga ta'sir etish va o'zini boshqarish qobiliyati asosida namoyon bo'ladi.

Tana harakati.

Tana harakati o'qituvchini o'quvchilar oldida xushbichim, ko'rkam, yoqimli qilish bilan birga, ta'lim-tarbiyaviy mazmunga ham ega bo'ladi. Qaddi-qomatni tik tutib, ishonchli qadam bosish, o'qituvchining o'ziga, bilim va mahoratiga ishonchni ifodalaydi. Bo'shangliq boshning egikligi, sudralib qadam tashlash, bukchayish o'ziga ishonchsizlik va befarqlikni anglatadi.

Yuz harakati.

O'quvchilarga ta'sir etishning kuchli vositalaridan biri, o'qituvchining yuz harakatlaridir. YUZ harakatlar ba'zan so'z bilan ifodalash qiyin bo'lgan hissiyotlarni o'quvchilarga etkazishi mumkin. Aksariyat hollarda yuz harakati so'zning ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi.

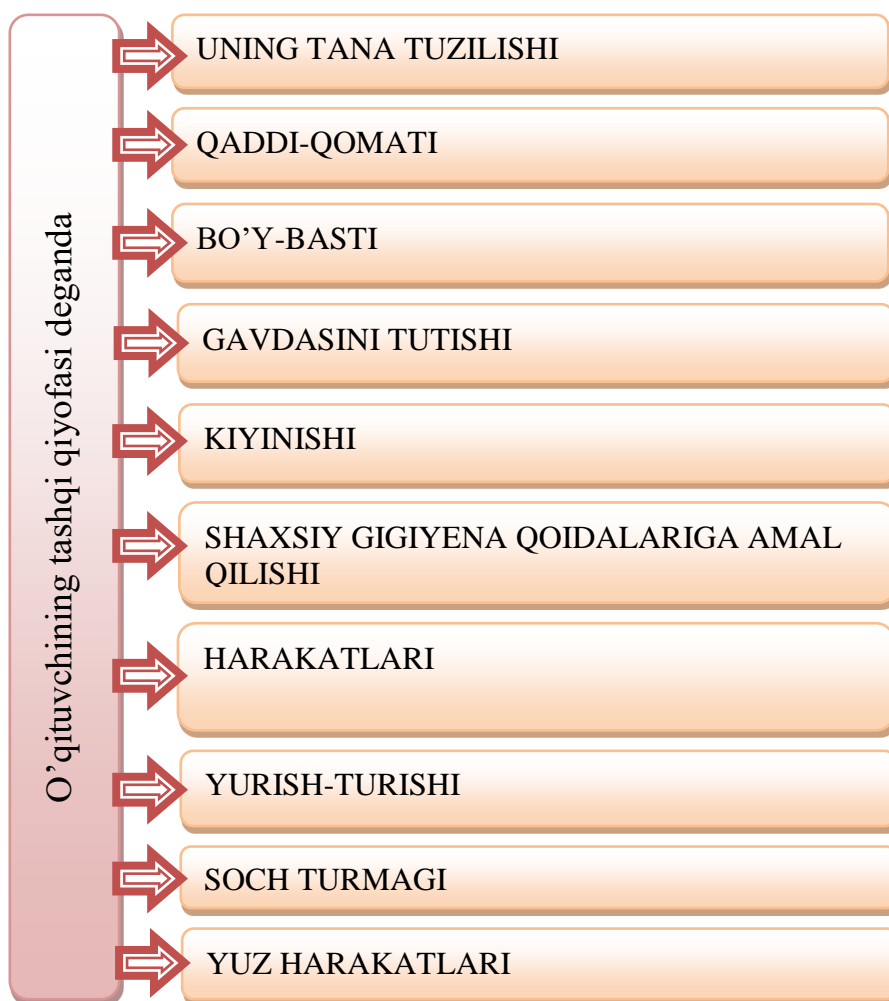
Nazorat savollari:

1. Murabbiylik faoliyatida tashqi qiyofaning ahamiyatini izohlang.
2. Hissiyotni jilovlay olishning qanday tarbiyaviy ahamiyati bor?
3. Sizningcha murabbiyning tana harakati, yuz qiyofasi qanday bo'lishi lozim?
4. O'zingiz bilgan biror o'qituvchining tana, yuz harakati va hissiyotini boshqarishini tahlil qiling.

3-savol bo'yicha darsning maqsadi:

1. Talabalarga gapirish texnikasi haqidagi ma'lumotlarni etkazib berish.
2. Tovushning boshqarilishi, tarbiyalanishini tushuntirish. Tovushning ta'sirchan va yoqimli bo'lish yo'llarini o'rgatish.
3. Har bir talabaning o'z tovushini yaxshilashga harakat qilishini ta'minlash.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Gapirish texnikasining xususiyatlarini qayd qiladi.
2. Odamning gapirish a'zolari joylashishi va bajaradigan vazifalarini farqlaydi.
3. Gapirish texnikasining xususiyatlarini o'rganib chiqib, kamchiliklarini yo'qotadi va takomillashtiradi.

3-savol bayoni

Gapirish texnikasi insonga xos xususiyat bo'lib, bir necha omillarning ta'siri ostida shakllanadi. Irsiyat omilining ta'sirida gapirish a'zolari rivojlanib, tovush chiqarish, uni turlicha ifodalash imkoni paydo bo'ladi. Ijtimoiy muhit ma'lum bir tilda so'zlashishni o'rgatadi. Ta'lim va tarbiya orqali mazmunli, ta'sirchan, ifodali, maqsadli gapirish tarkib topadi.

Gapirish inson dunyoga kelganidan keyin, ma'lum muddat davomida hosil bo'ladi va shakllanib boradi.

Mashq qilish va o'z ustida ishlash orqali nutqni eng yuqori darajaga ko'tarish mumkin. Bunga misol sifatida qadimgi yunon olimi va davlat arbobi Demosfen va rus shoiri V. Mayakovskiylarning mashqlarini keltirish mumkin.

Chiroyli va ta'sirchan gapirishni istaganlar uchun eng zamonaviy usullar va jihozlar mavjudki, o'zini ortiqcha qiynamasdan notiqlik mahoratini egallab olishga imkon yaratadi.

Gapirish texnikasining zarur xususiyatlaridan biri nafasni rostlashdir.

Nafas inson uchun hayotiy ehtiyoj bo'lishi bilan birga, gapirishning energiya manbai vazifasini ham o'taydi. SHuning uchun nafas olish texnikasiga rioya qilish ahamiyatlidir.

Nafas olishning to'rt turi bo'lib:

- a) yuqori nafas,
- b) ko'krak nafasi,
- v) diafragmalar nafasi
- g) qobirg'a-diafragmalar nafasiga bo'linadi.

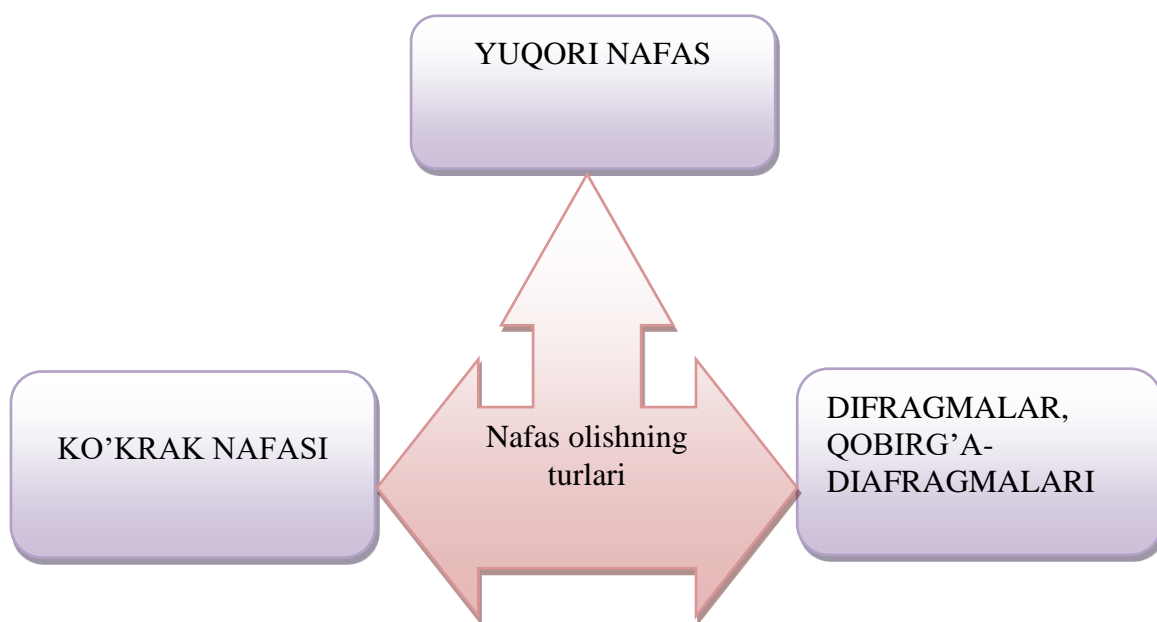
Gapirish uchun tez va chuqur nafas olinib, sekinlik bilan tovushga qo'shib chiqariladi. Aktyorlar, radio va televidenie diktorlari soatlab nafas olish,

chiqarishni mashq qiladilar. Ularning gapirayotganlarida nafas olish va chiqarishlari sezilmaydi. SHu holatni professor A.Kattabekov va dotsent Q.Samadovlarning (Alloh joylarini jannatdan qilgan bo'lsin) nutqlarida ko'rish mumkin edi.Dotsent H. Mirhaydarovning nutqi ham bunga yoqqol misol bo'ladi.

Gapirish bilan bog'liq bo'lgan kasb egalari, ayniqsa, o'qituvchilar o'z tovushlarini ehtiyot qilishi, parvarishlashi talab qilinadi. Aks holda tovush apparati tez shikastlanishi mumkin.

O'qituvchining tovushi aniq, toza, jarangdor bo'lishi, ma'lum tezlikka amal qilishi zarur. Juda tez yoki o'ta sekin gapirish tinglovchidagi qiziqishni so'ndirishi, toliqtirishi, zeriktirib qo'yishga olib keladi.

Pedagog nutqining boshqa xususiyatlari «Nutq mahorati» mavzusida to'laroq o'rganilishini hisobga olgan holda ayrim tomonlariga tuxtalindi.

Nazorat savollari:

1. Gapirish a'zolarining joylashuvi va bajaradigan vazifalarini yozma ifodalang.
2. Ularning o'ziga xos xususiyatlaridagi farqini ko'rsating.
3. O'zingizning va yaqin kishingizning gapirish texnikasiga qanday amal qilinishini tahlil kiling.
4. Gapirish sifatini yaxshilash uchun qanday mashqlarni bajarish sizga foydali va ularni qanday tartibda amalga oshirasiz?

5. O'zingizning gapingizni tinglashga va tahlil qilishga harakat qiling. Mening gapim tinglovchiga etib borayaptimi, tushunarlimi, talaffuzim aniqmi, qanday yutuq-kamchiliklarim bor? Bu savollarga javob toping, muntazam nutqingizni takomillashtirib borishga harakat qiling.

4-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Pedagogik texnikani egallash uchun guruh shaklida, yakka tartibda va mustaqil bilim, ko'nikma va malakalarni hosil qilishning yo'llari tushuntiriladi.

Talabalarda o'zlarining pedagogik texnikaga doir xususiyatlarini shakllantirish uchun qiziqish uyg'otish.

Tashqi qiyofa, ichki dunyo va nutq texnikasini o'stirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Pedagogik texnikaning pedagogik faoliyat yuritishdagi o'rnini izohlaydi.
2. Guruh shaklida va yakka tartibda pedagogik texnika egallash yo'llarini qo'llaydi.
3. Pedagogik texnikani o'zida shakllantirish yo'llarini ishlab chiqadi.

4-savolning bayoni:

Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo'llari o'qituvchi rahbarligidagi mashg'ulotlar, pedagogik texnikani o'rganish va mustaqil mashq qilish kasbiy jihatdan o'z-o'zini tarbiyalashdir. Pedagogik texnika malakalarining individual-shaxsiy tarzda ekanligini hisobga olib, uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o'z-o'zini tarbiyalash, ya'ni talabaning o'zida mohir o'qituvchi shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol o'ynaydi. Kasb sirlarini yuksak darajada egallash harakatida ham pedagogik texnika muhim o'rin tutmog'i lozim.

Psixologlarning fikricha pedagogik texnikani guruhga bo'lib o'rgatish qulaylik yaratadi. Ularning tajriba ishida bunday guruhlarining eng qulay miqdori 10-14 kishidan iborat bo'lishi kerakligi ko'rsatiladi. Qatnashchilarning xuddi shunday miqdori ulardan har biriga kishilar bilan birga ishlashning individual psixologik muammolarini juda to'liq ravishda aniqlab, hal etish, ko'nikma va

moslashish darajasini jiddiy oshirish, pedagogik fahm-farosatni rivojlantirish, boshqalarga ta'sir etish vositalarini kengaytirish imkonini beradi.

Shu narsa muhimki, guruh qatnashchilari, bo'lajak pedagoglar kasbiy jihatdan birga ishlash malakalarini egallashga faol intilishlari, o'z-o'zini bilish va kasbiy jihatdan tarbiyalash bo'yicha muntazam ish olib borishiga psixologik jihatdan tayyor bo'lishlari kerak.

Barcha hollarda ham individual, ham guruhiiy mashg'ulotlar boshlanishidan oldin pedagogik texnikani egallashning alohida dasturi tuzilib chiqilishi lozim. Bunday dasturni tuzish uchun avvalo pedagogik texnikani aniqlab olish zarur. Biroq tajribaning ko'rsatishicha, odatda, mazkur bosqichda gap faqat malakalar haqidagina emas, shu bilan birga dastlab avtomatlashtirilgan ta'limni boshlash vaqtiga kelib kunikamalar haqida ham borishi mumkin ekan. Bular masalan, nafas olish va ovozning tabiiy yo'lga quyilishi, to'g'ri talaffuz, bundan oldingi tarbiyaning natijasi bo'lgan savodli, ifodali nutq mimik va pantomimik aniqlik va boshqalar bo'lishi mumkin.

Oliy o'quv yurtidagi kasbiy tayyorgarlik jarayonida pedagogik texnikani egallash o'qituvchiga o'zining kasb yo'nalishining boshlanishidayoq ko'pgina xatolardan holi bo'lishda, o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishning yuksak samaradorligiga erishishda yordam beradi.

Nazorat savollari:

1. Pedagogik texnika ko'nikma va malakalari qanday paydo bo'ladi?
2. Pedagogik texnikani egallashda guruh bo'lib shug'ullanishning afzallik tomonlarini so'zlab bering.
3. Pedagogik texnika sirlarini egallashda oliy o'quv yurtidagi ta'lim-tarbiyaning ahamiyatini izohlab bering. Mutaxassislik fanlari, pedagogik-psixologik fanlarning ahamiyatini ochib bering.
4. Pedagogik texnikani shakllantirishning shaxsiy rejasiga rioya qilasizmi? Uni qanday tartibda amalgam oshirasiz?
5. Siz uchun pedagogik texnikaning qaysi bir yo'nalishi ahamiyatli hisoblanadi?

6. Pedagogik texnikani hosil qilish va shakllantirish haqida o'z fikr-muloxazalaringizni yozma bayon eting.

Mavzu bo'yicha echimini kutayotgan ilmiy muammolar:

1. Pedagogik texnikaning pedagogik mahoratdagi o'rnini aniqlash.
2. Pedagogik texnikaning pedagogik texnologiyalarni qo'llashdagi ahamiyatini ilmiy asoslash.
3. Pedagogik texnika ko'nikmalarini shakllantirib, tarbiyalab borish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish.

Mustaqil ish topshiriqlari:

1. Pedagogik texnikani egallash bo'yicha tavsiyalar bering.
2. Pedagogik texnikani shakllantirish tizimini ishlab chiqing.
3. Pedagogik texnikani shakllantirish metodikasini yarating.

Mavzu bo'yicha asosiy xulosalar:

1. Pedagogik texnika o'qituvchi faoliyatining ichki mohiyati bilan tashqi ko'rinishini birlashtiruvchi vositadir. Boshqacha qilib aytganda, o'quvchi bilan muloqotda bo'lish usullari va vositalarining yig'indisidir.
2. O'qituvchining tashqi qiyofasi deganda, uning tana tuzilishi, qaddi-qomati, bo'y-basti bilan bir qatorda, gavdasini tutishi, kiyinishi, shaxsiy gigiena qoidalariga amal qilishi, harakatlari, yurish-turishi tushuniladi.
3. Gapirish bilan bog'liq bo'lgan kasb egalari, ayniqsa, o'qituvchilar o'z tovushlarini ehtiyot qilishi, parvarishlashi talab qilinadi. Aks holda tovush apparati tez shikastlanishi mumkin.

Asosiy adabiyotlar:

1. Verb. M.A. Kutsenko. V.G. Pedagogicheskaya texnika. M.1974. 32-34 b.
2. Osnovo' pedagogicheskogo masterstva. Pod redaksiy I.A.Zyazyuna. M.,1989. 96-113

Qo'shimcha adabiyotlar:

3. Jo'raev. N. Agar ogoh sen... T. 1998.27 b.

4. Ochil.S. Mustaqillik mafkurasi va tarbiya asoslari. T. 1994. 32 b.